

Compassion and Connection

פסח תשע"ט -1-

פסח יצחק ר' הט"ז

עו 2

רבו

ישראל

פסח

עניני

5 פסח וי' תשע"ט

(א) פסח כנגד אברהם, צ"ב למה

הטור (הל' ר"ח סי' תי"ז) כתב בשם אחיו הר"ר יהודה ז"ל "שהמלעדים נתקנו כנגד האבות, פסח כנגד אברהם דכתיב לושי ועשי עוגות ופסח היה, שבועות כנגד יצחק וכו', סוכות כנגד יעקב וכו' עכ"ל, צ"ב למה חג הפסח מקביל למדת החסד של אברהם אבינו. הרי לכאורה בפסח חל הוא זמן חלות העבדות לקב"ה כמ"ש הללו עבדי ה' ולא עבדי פריעה, ותכלית

היציאה הוא "מעבדון" את האלקים על ההר הזה, ונמצא שבפסח נכנסנו תחת עול העבודה לקב"ה, שהוכיח היא רק לפי שיעור איכות העבודה, והיכן התקבלה למדת החסד וההסבה פחיתים של אברהם אבינו.

שפתי חיים

שמב 3

כתב הטור (או"ח הל' ר"ח סי' תי"ז) "שמעתי מאחי הר"י ... המועדים נתקנו כנגד אבות, פסח כנגד אברהם, דכתיב (בראשית, יח, ו) 'לושי ועשי עוגות' ופסח היה". ונראה לבאר את הדברים המשותפים והמקשרים בין אברהם אבינו ומידתו - מידת החסד לחג הפסח. אברהם אבינו הוא ראש ושושן עם הנבחר - עם ישראל ככתוב (ישעיה נא, א"ב) "הביטו אל צור חצבתם ... הביטו אל אברהם אביכם". וכן יציאת מצרים היתה ראשית בנין העם כעם ה', כמו שנאמר (שמות ו, ו) "ולקחתי אתכם לי לעם".

מידתו ומעלתו של אברהם שבה הלך בדרכי ה' היא מידת החסד פכתוב (סוף מיכה) "תתן ... חסד לאברהם", (עיי' שערי אורה, שער ז' עמ' 156-7, שהאריך בזה), וכן, מבואר בספרים הקדושים שחג הפסח קשור למידת החסד של הש"ת, ואף השליה הק' (מסכת פסחים) כתב בתחילת דבריו "חג הפסח הוא עמוד החסד".

הגד המ"ב - 5 ג' ב' ת"ת

4. והזמן גרמא לכך בחג הפסח, שהרי ביום הזה נבחרו לעם סגולה כמו שאמרה תורה (שמות יט, ו) "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל" [והלא ידוע, שבלייל הסדר העניק הקב"ה לישראל את המדריות שיהיו ראויים לקבלת התורה, ואח"כ נטלן מהם כדי

שעשועים", ובספר 'מאור החיים' (עמוד כה) מביא בשם רבו הרה"ק בעל האור החיים הקדוש זי"ע, כי כך היא דרך העולם, שאמא תקנה את בנה אע"פ שהוא מלוכלך בצואה וטיט מכף רגל ועד ראש, ולא תגעל נפשה מלנקותו מחמת רוב אהבתה וחיבתה אליו, ולהא נמשלו בני ישראל כלפי אביהם שבשבמים שלעולם אינם מאוסים לפניו יתב"ש ותמיד יחפוץ לצחצח ולזכך את נשמתם כדי שיבואו אל השלימות, מפני שהם כילד שעשועים שהקב"ה כביכול משתעשע ומתענג מהם, ומוקה אותם מכל שמץ ורובב בגלל רוב חיבתו.

1. ולפי זה למדנו טוב טעם בדברי חכמים שאמרו דלושי ועשי עגות היינו מצות. משום דהך עובדא דלושי ועשי עגות היא היא ברית החסד של אברהם אבינו; וכשם דיציאת מצרים קשורה היא עם ברית מילה של אברהם אבינו שכן הכתוב אומר בדמ"ך חיי כמו כן קשורה היא יציאת מצרים בברית החסד של אברהם אבינו. והיינו דהתחלת ענין המצות היא בברית החסד של אברהם אבינו דלושי ועשי עגות. וכמו שאמרו בהך דוימהר וירץ לקראתם שעדיין הוי דם מילה ממשפך, ולפי הנ"ל הכוונה בזה היא לקשר שתי הבריות להדדי, דם ברית וברית החסד. וכשאנו מוצאים כענין יציאת מצרים זכירת בריתו של אברהם אבינו, ברית זו ככפלים היא נידונה: הברית החתומה בבשר והברית החתומה בלב; ברית מילה וברית החסד. ולדורות שתי הבריות מתקשרות בלייל ט"ו בניסן, כל ערל לא יאכל בו, וכזית מצה שהיא הלישה ועשיית העגות דהכנסת אורחים.

5

דנהה בחצות הלילה דילג הקב"ה מעל בתי בני ישראל כדי להרוג כל זכור בארץ מצרים, וכאשר עבר מעל בתי בני ישראל והבחין

בקדושתם ובקדושת בתיהם היה הקב"ה כביכול קופץ ורוקד מרוב שמחה ואמר: "דא וואינט א יוד, דא וואינט א יוד" [-כאן מתגורר יהודי], והיינו כוונת הכתוב (שמות יב, כז) "אשר פסח על בתי בני ישראל", שהיה פוסח ורוקד משמחה מאהבתו לישראל. וכאשר הגיד הרה"ק מסאסוב פירושו זה מעומק לבו, היה ניכר איך שלבו מתפרץ ומתלהב מגודל אהבתו שיקדה בלבו לכל יהודי ויהודי בכל מצב שהוא, עד שגם הוא

היה רוקד וקופץ משמחה, ומפזז בהתרגשות "דא וואינט א יוד, דא וואינט א יוד", ומקובל שבתוך כך עלה על השולחן והמשיך לרקוד "דא וואינט א יוד" כשהוא מצביע על הרבי ר' אלימלך זי"ע.

ותמיד חביבותא דידן גבי הקב"ה, ואף אם יהיו בני ישראל בדיוטא תחתונה שבתחתונות ח"ו עדיין הם אהובים וחשוקים אצל אבינו אב הרחמן מלך מלכי המלכים, וכמו שנאמר (ירמיה לא, יט) "הבן יקיר לי אפרים אם ילד

ליל שמורים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזו לה' שמורים לכל בני ישראל לדורותם. כבר עמד רש"י הק' על כפל הלשונות, ליל שמורים הוא לה', וחזר ואמר, הוא הלילה הזו לה' שמורים וגו'. גם בחמלה אמנו שמורים הוא לה', ואמר כך שמורים לכל בני ישראל.

גם דקדקו המפרשים, על מה שאמר, להוציאם מארץ מצרים, לשון עמיד, ולנאורה היל"ל בלשון עבר, שהוציאם מארץ מצרים.

וביארנו צוה לדיקים הק', על פי הידוע מקדמונים, ברמז שם החדש אלול, שהוא ר"ת של הפסוק (שה"ש ו) אני לדודי ודודי לי, ורומז, כי משפלה צריך האדם לקרב את עצמו אל ה' באהבה ולתחא, ומתוך כך הקב"ה מתקרב אל האדם באהבה דלעילא, וזהו אני לדודי ודודי לי, וזהו סדר העבודה בחדש אלול. אבל על חודש ניסן נאמר הפסוק (שם טו) דודי לי ואני לו, כמו שפרש"י הק' נשיר השירים, דפסוק זה קאי על יציאת מצרים. כי ביציאת מצרים לא היו בני ישראל

ראויים להיגאל, והקב"ה נגלה עליהם באהבה דלעילא, כן בכל שנה בימים אלו ממעורר בחינה זו, שהקב"ה מקדים לבוא אל בני ישראל באהבה דלעילא, וזהו דודי לי, ומתוך כך ואני לו, האדם מתעורר להתקרב אליו.

זאל בחינה זו הקב"ה כניכול עומד וממתין ממיד, שיגיע הזמן לדג על סדר הדרגין, להקדים לבוא אלינו באהבה דלעילא, אף כאשר עדיין אין לנו ראויים לזה. וזהו ענין שם היום טוב פסח, שהוא ענין קפיצה ודילוג, שפירושו שהקב"ה כניכול יוצא מגדרו, ומדלג על ההרים ומקפץ על הגבעות, לבוא אלינו באהבה דלעילא לפני אהרונם ולתחא.

וזוה רמז בכח הזה, ליל שמורים הוא לה', שמורים מלשון המתנה, כפרש"י הק', והיינו כי הקב"ה כניכול שומר וממתין על הלילה הזו, להקדים לבוא אלינו באהבה דלעילא. להוציאם מארץ מצרים, נאמר להוציאם, לשון עמיד, שהקב"ה ממתין על ליל שמורים של כל שנה ושנה, להוציאנו בכל שנה ממצרים שלנו, לגאלנו באהבה דלעילא, מכל צער צרה וצוקה שאנו נמצאים בהם, שנקראו בשם מצרים.

ומתוך שהקב"ה מתגלה אל בני ישראל בלילה הזה באהבה דלעילא, מתעורר לבו של בני ישראל להתקרב אליו, כי על ידי דודי לי, ואני לו, האדם מתעורר להתקרב אל דודו, וזהו שאמר הכתוב אחר כך, הוא הלילה הזו לה' שמורים לכל בני ישראל לדורותם, פי' שהלילה הזו שהקב"ה שומר וממתין עליו, הוא שפירש"י לכל בני ישראל, שגם בני-ישראל לדורותם, היינו בכל שנה ושנה, ממתנים בכליון עינים על הזמן הזה, שבו יקרב הקב"ה אלינו שלא כסדר הדרגין, אף כאשר אינם ראויים לזה מלך משיחם.

וזוהו כפל לשון הכתוב, שמורים לה', שמורים לכל בני ישראל, כי הן הקב"ה כניכול, והן בני ישראל, עומדים וממתנים להתגלות האהבה שבלי פסח, להוציאם מארץ מצרים, שהקב"ה יוציאם בכל שנה ממצרים שלהם, בדרכ דילוג וקפיצה, שמורים לכל בני ישראל לדורותם.

ע"י אהבה מיוחדת לה' בן מלך

הירידה למצרים בגין הרעב זאת ועוד, הלא כל הסיבה הראשונה שבגינה נתגלגלו אבותינו וירדו לגלות מצרים, החלה משום שהיה רעב בכל הארץ ולא היה לחם לאכול וע"כ ירדו אבותינו בני יעקב לשובו בר במצרים. כך שחסרון הלחם הוא הסיבה היורדה לגלות, עד שהחלו המצרים להשתעבד בהם, ואז נעשינו עבדים לפרעה. וכאשר אמר הקב"ה לישראל, הריני מוציאכם מארץ מצרים. המשמעות היא, בואו להיות סמוכים על שולחני ותצאו לחירות עליכם.

ואמנם כל עת שהיינו עבדים חסרי ארץ ומקור מחיה, הרי היינו סמוכים על שולחן פרעה, וזו אחת מן הסיבות והמניעות להשתעבדות המוחלטת לפרעה, בהיותנו תלויים בלחמו ומימיו. ועל כן כשגאלנו ה' ממצרים, משמעות הדבר היא שמעתה הקב"ה הוא המפרנס ונותן לנו לחם ומזון בהשגחה מיוחדת. ובתחילה סיפק כל צרכינו במדבר, ומני אז והלאה כל השנים ברעב וזנתנו ובשבע כלכלתנו, כי לולא זאת מה היתה היציאה מועילה, הרי ללא לחם שוב היינו חוזרים ומשתעבדים לנותני לחמנו ומימינו.

עם ישראל מזונם הוא מאת ה' ונראה, כי בעומק יש באכילת המצה גם ביטוי נפלא לעצם תוכנו הכללי של חירות עם ישראל. המצה מסמלת את מצבינו הנשגב אשר נתחדש אז, מצבינו כעם ה', אשר ה' הוא אלוקינו והוא נעשה פודנו, עזרנו ומגיננו. כאשר נעשה הקב"ה לאלוקינו משמעות הדבר שה' יתברך מנהיג אותנו כאב הנושא את בניו ורועה את צאן מרעייתו ברחמים ובאהבה. **הצורך** הקבוע והבסיסי ביותר של האדם הוא המזון, והנה עם ישראל מזונם הוא מאת ה', בהיות שהם עמו המיוחד לו הוא משגיח עליהם בהשגחה מיוחדת, והוא אשר מספק להם את מזונותיהם כמלך הדואג לעמו. וזה עיקר מהותו של החג הזה, במה שהקב"ה לקחנו להיות אצלו, להיות סמוכים על שולחנו.

ליל פסח - סעודת ה' ובמהלך זה יתוסף משנה טעם במצוות הלילה הראשון של פסח, שסעודת הסדר באה לציין את הסעודה הראשונה אשר בה נעשינו לעם ה' והחילונו לאכול על שולחנו, ובאותה סעודה נתן לנו ה' לאכול מהמצה - הלחם שלו, ומקרבן הפסח - הבשר שלו. ובוה הודיע לנו כי מעתה אנו אוכלים משלו כי אנחנו שלו.

12 Our Sole Desire - R. Hager

Matzah commemorates the Jewish nation's hasty redemption, symbolizing their faith and humble acceptance of Hashem's will and leadership. We reach true humility — and true freedom — when we stop feeling that we must control our own affairs and we let Hashem lead us the way He wants.

עצם אכילת לחם מורה על חירות ומשום כך קבעה תורה את הסממן העיקרי של חג חירותנו באכילת לחם. שע"י אכילת המצה יש ציון והודאה על מה שנעשינו מאז סמוכים על שולחן ה' אשר בזכות זה אנו פטורים מלהשתעבד לעם אחר, ויצאנו אז 'לחירות עולם'. וענין זה אנו חוגגים ע"י לחם. אלא שנבחר סוג לחם מסויים שמזכיר בצורתו את מאורע היציאה וניסיו. אולם יש כאן גם מטרה בעצם אכילת לחם שונה ומיוחדת, כי אכילת לחם מיוחדת יש בו מצד עצמו הנראה וביטוי של חירות וקיום עצמאי, אשר זאת יש לנו מאת ה'. וגם לולי הזיכרון ליציאה יש טעם בפני עצמו לעשות חג עם לחם. ומצד זה מה דבעינן לחם מצה דייקא, היינו משום שהלחם הוא המזון התמידי, על כן ציוותה תורה עלינו לציין זאת על ידי לחם משונה ומיוחד, כדי לבטא כי ה' הוא המעניק לנו מלחמו וסומך אותנו על שולחנו.

מזון לגוף, לא רק לחם לאדם, אלא מזון לנשמה. יהודי חש איך ה' מעניק לו את מזונו בכל יום מחדש במסירות ואהבה ומכך התענוג.

גם במצות שלקחו עימם ממצרים הרגישו בני ישראל טעם של מן. הם הלכו אחרי הקב"ה בעיניים עצומות "וגם צידה לא עשו להם". השי"ת דאג עבורם ואפה להם מהבצק מצות. הם היו שעונים על הקב"ה "כגמול עלי אמו", הרגישו את אהבת ה' העוטפת אותם, הרגישו איך השי"ת מנהיג אותם ומשגיח עליהם כמו אם על בנה הרך, "יסובבנהו... יצרנהו כאישון עינו".

זה גם הטעם שמרגישים באכילת מצה בליל הסדר. "הא לחמא עניא די אכלו אבהתא", זה לחם העוני, אותו הלחם שאכלו אבותינו. באכילת המצה אנו מרגישים את אותו טעם שהרגישו בה אבותינו, "כי לא על הלחם לברו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה'". אנו לא רק מרגישים את טעמו של המזון, אנו יכולים גם להרגיש את הנותן, את השי"ת שהעניק לנו את האוכל ואהב אותנו כל כך. זה הזמן לחוש איך השי"ת דואג לנו ומעניק לנו, אנו נתונים בידיו האוהבות כמו תינוק רך בורעותיה של אמא. האם מאכילה אותו והוא נרדם בשלוח נטולת דאגות, הוא יודע שיש מי שמטפל בו בחמלה וטוב לו. כך מרגישים אנו. רגועים ונינוחים, שמחים להשען על הקב"ה. ההלכה היא שפיית המצה צריכה להאכל לתיאבון, אחרי תחושה של רעב, וגם זה חלק מטעמה בערב של המצה. חשנו רעבים וכעת אנו מתענגים שיש לנו אב אוהב שדואג לנו תמיד, מעניק לנו ומשביע אותנו. מטעם המצה לא שבע רק הגוף, גם הנשמה מתענגת. טוב לנו כי אנו יודעים שהשי"ת אוהב אותנו ומשגיח עלינו והוא יתן לנו את כל צרכינו.

כל דיכפין ייתי ויכול

יש להבין מה הקשר בין ההזמנה לכל דיכפין לבוא ולאכול, לבין מה שנאמר

בסוף "הא לחמא" - השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישאל, השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין.

דנה מבואר בהגאולה הקרובה שנוכה לה בב"א תהא בזכות מצות החסד. וכמו שאמרנו על מה שאומרת הגמרא "איך חותמין אלא כך" היינו "מגן אברהם". וכוננת הדרש הוא שחתמת הגלות תהא "כך" במידתו של אברהם, היינו במידת החסד. זהו שאומר ישעיהו הנביא (ישעיה א, כז) "ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה".

ולכן אנו מזמינים קודם לכל דבר ולפני הסעודה את העניים, כדי לקיים מצות חסד, וממילא על ידי החסד נזכה שאמנם השתא הכא אבל לשנה הבאה בארעא דישאל. וכך הוא הדבר לאלה שנמצאים וגרים בחוץ לארץ, שהשתא הכא ולשנה הבאה יגיעו לארץ בגאולה השלימה. וממילא השתא עבדי אבל לשנה הבאה בגאולה השלימה נהיה בני חורין הכל בגלל החסד שאנו עושין בכל השנה וגם עכשיו בליל הפסח.

"ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' אל-עולם, לאחר שהיה מאכילין ומשקן, היו מברכין אותו, ואמך להם: לי אחם מברכין? ברכו לבעל הבית שנותן לכל הבריות אוכל ומשקה ונותן בהם רוח... כיון שהיו שומעין כך, היו שואלין כיצד נברך אותו ומחויקין לו פובה, היה אומר להם, אמרו, ברוך ה' המבורך לעולם ועד, ברוך נותן לחם ומזון לכל בשר".

כך גם בפסח' השי"ת עשה עמנו חסד מופלא, כי הוציאנו מעבודת פרך בבית עבדים גדול - ממצרים, מקום שעבד לא היה יכול לברוח משם (רש"י שמות יח, ט). הוצאת עבד לחירות מעוררת בעבר אהבה בלי גבול כלפי גואלו, ואכן כך נהגו בני ישראל כלפי השי"ת והשיבו לו באהבה וחסד, ככתוב "זכרתי לך חסד נעורך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה" (ירמיה ב, כ, ובתרגום). ומאז ועד עתה ימי הפסח הם זמן המסוגל לעורר את האהבה בין השי"ת לבניו - בני ישראל, ולכן "נוהגין לומר שיר השירים בשבת חול המועד פסח" (שו"ע או"ח סוף סי' תצ) שכולו משל לאהבה שבין השי"ת ועם ישראל (רמב"ם ה' תשובה, פ"י, הל' ג'). ומטעם זה כתבו הסו"ק שפסח הוא זמן תשובה מאהבה, (לעומת ראש השנה שהוא זמן תשובה מיראה).

נוסיף ביאור, מידת החסד ומידת האהבה קשורים זה בזה ונובעים זה מזה. הן בין אדם למקום, והן בין אדם לחבירו. דהיינו כאשר אנו מכירים בחסדי ה' המרובים עמנו ומודים בטובותיו מתחזק בלבנו ואהבה אלינו ית, ושוב התוצאה היא, הרצון החזק להחזיר טובה לשי"ת כביכול, בין היתר במילוי רצונו בעשיית חסד לבריותיו, וכן, האהבה למישהו מביאה לעשיית חסד עמו, ומאידך, עשיית החסד והנתינה לזולת מביאה לאהבת הנותן למקבל.

אברהם אבינו, מתוך התבוננות הגיע לאמונה באל היחיד והמיוחד (כמו שכתב הרמב"ם ה' ע"ז פ"א הל' ג' באריכות) וברוב חסדיו עם בריותיו, ועי"כ הגיע למעלת עבודת ה' מאהבה "שקראו הקב"ה אוהבו לפי שלא עבד אלא מאהבה" (רמב"ם, ה' תשובה פ"י הל' ב'), מהות מצות אהבת ה' היא להאחיב את השי"ת על בריותיו, כמפורש בברוי חז"ל (ספרי, ואתחנן) "ואהבת את ה' אלוקיך, אהבו על כל הבריות מאברהם אביך", שמתוך הכרת הטוב ואהבת ה' לשיקדה בו, הירבה לגמול חסד עם כולם, ועי"כ קירבם אל השי"ת ולימד גם אותם להכיר טובה ולאהוב את השי"ת, כמו שאמרו חז"ל (תנחומא לך, יב)

קמד טיב ראש השנה לאמונה המועדים

ד' רמב"ם

התבוננות בתסדי הבורא

בעצם, כשנתבונן נראה, שבדרך כלל האדם אוהב את הזולת המטיב עמו, ואינו צריך הסברים איך ומדוע, אלא הוא מרגיש בטבעו שעליו לאהוב את האדם שנותן ותורם עבורו. מדוע, אם כן, כל כך מסובך עבורנו לחשוב על אהבת ה'?

כנראה, שלא חיים מספיק עם התחושה שהקב"ה הוא שמטיב עמנו. אנו רגילים לתלות את הסיבה בשליחים של הקב"ה, כלומר להודות לאנשים שאנו חושבים שהם מטיבים, תוך שאנו שוכחים שהם רק שליחים של הקב"ה להיטיב עמנו.

כך אנו נראים בחיי היום יום, מבטנו מצומצם מאד לראיה גשמית, וההרגשה להכרת הטוב מצטמצמת למובן הגשמי בלבד, עד ששוכחים שיש מי ששולח את כל האנשים הטובים האלו!

לכן על האדם להתבונן בפרטי חייו יום יום, ולהתחיל לראות את חסדי ה' עמו בכל רגע, ומיד בבוקר בברכות השחר יתבונן מה הוא אומר בברכותיו, לדוגמא: בברכת 'פוקח עיוניים', אין הודאתו על כך שאולי התרחש נס בקצה העולם, והיום התרפא עיוור אלמוני והתחיל לראות, אלא הוא מודה על העובדה שהוא בעצמו קם היום בבוקר ופקח את עיניו, והנה הוא רואה בעיניו היטב.

לחפש חסד ה' בכל דבר

לכן עלינו לסגל את מחשבתנו לראות ולהבחין ביד ה' המסתתרת מאחורי כל דבר גשמי, כדברי הרמב"ן הנודעים (בסוף פ' בא): שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם ניסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם, עכ"ל.

תפקידנו הוא לגלות את הקב"ה בכל דבר. כל הגשמיות אינה אלא מעטה וקליפה, ועלינו לגלות את האלקות שמאחוריה. כל כת וכל סדר בטבע הוא שליח מאת הקב"ה, ועלינו להתרגל לגלות את ההשגחה הפרטית על כל צעד ושעל, ולזכור שבכל רגע של אמונה וגילוי אלקותו יתברך אנו מקיימים מצוה.

20 עין שמה

ב) אלקי אברהם - היינו מלכות, דהסדו של אברהם להכנס תחת עול מלכות שמים

נקיים בזה את דברי התוס' (ברכות מ"א א' ד"ה ברוך) דמה שלא מזכירין מלכות בברכות שמועצ. הוא מפני שאומרים "אלקי אברהם" והיינו מלכות, כדאמרינן (שם ד' ב') משנברא קעולם לא היה אדם שקרא להקב"ה אדון עד שבא אברהם וקראו אדון שנאמר אדני אלקים מה נתן לי עבד, ולכאורה יפלא הרי מדתו העיקרית של אברהם אינו היא חסד והטבה בלי שיעור וגבול, והנה השבח של "אלקי אברהם" שהשי"ת מתנהג במדת החסד ו"אלקי יצחק" שמתנהג במדת הגבורה, ו"אלקי יעקב" שמתנהג במדת האמת, וכופלים השבחים שוב - "הגדול הגבור והנורא", גדולה היא מדת החסד וההטבה עיין ברש"י ריש ואתחנן, ומה החסד קשור לענין המלכות והאדנות, הרי לכאורה אדרבא החסד היא נתינת חנם אפי' למי שאינו ראוי לקבל, והנה ההיפך מתנהגות האדנות והמלכות שמשפיע ונותן רק כפי המנגע להאדם עפ"י עבודתו לאורו ועפ"י ממירותו למלכו.

אמנם באמת מבורא כאן יסוד גדול בכל מהות מדת החסד של אברהם אינו ע"ה. דהנה אחז"ל במדרש שאחר שהאכיל אברהם את האורחים אמר להם ברכו למי שהמוזן שלו ועי"ן פרסם שמו של הקב"ה בעולם. ולכאורה יש כאן ב' דברים שאינם קשורים זה לזה, הא' עשיית חסד במאכל ומשקה ולינה, והב' לימוד האמונה בהשי"ת, אך באמת אינו כן, אלא אדרבא עיקר ההטבה שלו היתה בעצם מה שלימד את אור האמונה בהשי"ת והכניס תחת כנפי השכינה, ונפרש דברינו.

ג) החסד הגמור בדוקא ע"י עבודה, ומוזן ענין פסח כנגד אברהם

הנה איתא בברכת יציר "טוב יצר כבוד לשמו", ופירש רבינו הגר"א ז"ל ששיא ההטבה של הקב"ה הוא במה שנותן לבריותיו אפשרות לכבודו, דהרי באמת השי"ת נשגב ומרום על כל בריה ותהילה, וכל העבודה של בני האדם אינו מוסיף כבוד כי-הוא-זה להקב"ה באמת, אמנם חידוש הקב"ה חידוש עצום שכביכול חסר בכבוד שמים, ובני אדם נותנים כבוד לשמו, שבכל מצוה ולימוד תורה ועניית איש"ר וכדו' יש בזה כבוד שמים, ועי"ן נעשה מקורב כביכול אליו ית' שעשה נחת רוח לשמו והשלים כבודו של מלך כבריאה, והמקורב אל השי"ת יזכה להתענג על ה' לנצח נצחים בעידון נפלא אשר עין לא ראתה.

אבל לולי אפשרות זו ליתן כבוד לשמו ית' לא היתה ההטבה אלא כמו הטבה עם כל הבל"ח ואומות העולם במסגרת חוקי הטבע של מעשה בראשית בלבד, שאינו נמדד אפי' כאחוז קטן לעומת התענוג האמיתי בעתיד בקירבת השי"ת ע"י נתינת כבוד לשמו.

יציאת מצרים - קבלת עומ"ש מתוך הכרת הטוב

כאמור, משה רבינו כבואו לגאול את ישראל בציווי ה' נזהר שלא לפגום בהכרת הטוב לחורגו יתרו אע"פ שבגלל זה השתהה בשליחותו, וזאת מפני חשיבות המילדות הטובות בכלל והכרת הטוב כפרט שהן הבסיס לקיום המצוות. יתירה מזו, מידת הכרת הטוב נחוצה והכרחית לתועלת ולמטרה של יצי"מ, וכדברי הרמב"ן עה"פ "אנוכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים" (שמות כ, ב), וז"ל שם: "וטעם מבית עבדים - שהיו עומדים במצרים בבית עבדים, שבוים לפרעה, ואמר להם זה שהם חייבין שיהיה השם הגדול והנכבד והנורא לזוה להם לאלוקים שיעבדוהו, כי הוא פדה אותם מעבדות מצרים... כך אמר המקום לישראל אנוכי ה' אלוקיך לא יהיה לך... אחר שאתם מקבלים עליכם ומודים שאני ה' ואני אלוקיכם מארץ מצרים קבלו כל מצוותי"

הרי שיסוד כל המצוות כולן - יציאת מצרים. ויסוד יצי"מ - הכרת הטוב להקב"ה שהוציאנו.

כן כתב בחובת הלכות בהקדמה לשער עבודת האלוקים וז"ל: "... והוא קיבול עבודת האלוקים כפי אשר יחייבוהו השכל למטיב על מי שהטיב לו... כי מן הידוע אצלנו כי כל מטיב אלינו אנו חייבין להודות לו כפי כוונתו להועיל לנו... וכפ"י משער עבודת האלוקים הוסיף וכתב "כמו שהטיב לבני ישראל בהוציאם מארץ מצרים והביאם אל ארץ כנען וחייבים בזה עבודה יתירה על העבודה הראשונה". נמצא בחוה"ל כדברי הרמב"ן, אשר תכלית יצי"מ להביא את האדם להכרת טובה, והכרת טובה זו תחייבנו לקיים כל התורה כולה. משנתבאר שיסוד יצי"מ הוא הכרת הטוב, יובן היטב מה שחשש משה כ"כ מפגימה בהכרת הטוב, דוקא בשעה שנצטוו לשוב ולגאול את ישראל. שהרי ידע משה שביסוד יצי"מ מונח העקרונ של הכרת הטוב, ואם הוא עצמו יהיה פגום בהכרת הטוב, שוב לא יוכל להשפיע על ישראל את תוכן יצי"מ, בשלימות יסוד הכרת הטוב, שהוא המבסס והמחזק את עבודת ה' וקיום מצוות לדורות.

22

וע"כ אברהם שהיה איש החסד במהלך של התרמות לקונו, מה הוא בעל חסד אף אתה, ובילקוט אמרו עה"פ (בראשית ב' ד') אלה תולדות תשמים הארץ "בהבראם" - "באברהם", דאברהם היה דוגמא לדרכי ההטבה של הקב"ה ביצירת העולם, ע"כ ניתנה לו מצות המליה שהיא חתום של "עבודת", לשעבד את גופו לעבודת ה', דרכי החסד השלמים ביותר הם ברוקא ע"י עבודה שבה יש את התרמות להטבה של הקב"ה בדרך טוב יצר כבוד לשמו כמשנ"ת.

וע"כ עסק החסד וההטבה של אברהם עם בני אדם היה ג"כ באופן זה שהשתדל להכשיר אותם שיוכלו לקבל את התענוג האמיתי שע"י קירבת השי"ת שהוא הטבה אמיתית, וע"כ לימדם את יסודי האמונה והכניסם תחת כנפי השכינה שיוזכו לעבוד את השי"ת ולכבוד שמו, שע"י יוכלו להרבה בהשי"ת ולהתענג על ה' לנצח נצחים, נמצא שאין כאן ב' דברים, אלא אדרבא השיא של החסד שלו התבטא, לא כ"ל במה שהאכילם והשקם, אלא בעיקר במה שלימדם ברכו למי שהמוזן שלו, והכניסם תחת כנפי השכינה.

וזוהו הפירוש בדברי התוס' ברכות הנ"ל דאמירת אלקי אברהם הוא הוכרת מלכות. דבריו העיקרית של אברהם לעשות חסד, היה באמת בזה גופא שלימדם בהשי"ת הוא מלך העולם, ומחוייבים לעבדו ולכבודו, שע"י יוכלו להתענג על ה' לנצח נצחים כמשנ"ת.

ומעתה מוכן היטב מה שמועד דפסח הוא כנגד אברהם, דהנה כשהיו עם ישראל במצרים היו נטפלים אל המצריים בגור של עובר במעי בהמה כמאחז"ל במדרש, שהוא כמעט כמאן דליתיה, ועובר הוא דבר שלא בא לעולם, נהיטיב השי"ת עמו והוציאנו מצרים ונעשינו אומה בפני עצמה, שכל מהותה היא "עברי ה'" ולא עבדי פרעה, אומה של עבודה להשי"ת, וזהו באמת שיא ההטבה, שמכח העבודה ונתינת כבוד לשמו אפשר לעידון נצחי להתענג על ה', והוא כנגד אברהם, ראש המהלך של הטבה וחסד ע"י העבודה להשי"ת כמשנ"ת.

הלילה הזה 162 23

אמירת ההגדה מביאה לאמונה שלמה

הטעם הפשוט למצוה זו של סיפור יציאת מצרים בליל ט"ו בניסן הוא. להגדיל ולחשריש את האמונה בה' יתברך.

27

Our *emunah* is not based on logic; it is an outgrowth of what we perceived with our own eyes. We "saw" Hashem when He took us out of Mitzrayim, when He gave us the Torah on Har Sinai, and when He sustained us in a barren desert with daily bread from the heavens. This is what the sages refer to as "*emunah chushis*," — belief that can be felt with the senses.

We can understand that this level of *emunah* was achieved by those who actually experienced the above miracles. But how can we, who live more than three millennia after those events took place, achieve a parallel level of *emunah*? The Torah, in its description of *Matan Torah*, addresses this issue. When Hashem descended upon Har Sinai, the mountain was consumed by fire, "and its smoke rose like the smoke of a furnace." *Chazal* tell us that the allegorical reference to a furnace was inserted so that one could relate to what had occurred.

Why is that important? We need to know that we received the Torah on Har Sinai, but why is how the mountain looked significant? What difference does it make? It makes a difference to us, because the way for those who were not present at Har Sinai to attain the level of *emunah* that was achieved back then is by reliving what occurred. And we can only relive it if we know exactly what transpired. We need to know that the mountain was shaking and that the smoke was rising as smoke rises from a furnace.

Elsewhere, the *Kuzari* writes that we should employ imagination to picture the awesome events of the past, such as *Yetzias Mitzrayim* and *Maamad Har Sinai*. Imagination is a powerful tool, one that can even effect changes in the natural world, as we find in the Torah regarding the staffs that Yaakov placed before the sheep (*Bereishis* Ch. 30). Likewise, imagination has the ability to enhance our level of *emunah*. The extent to which we are able to relive and "perceive" the occurrences mentioned in the Torah is dependent upon the extent that we are able to imagine them.

28 R. Bernstein נר

It is mandatory that one experience the Exodus personally.

This is not as difficult as it sounds. Our imaginations are very creative, as evidenced by how vividly we can dream in our sleep, and how vividly we can daydream when we are awake. Our ingenious minds can create three-dimensional scenes in rich color, and we can see ourselves fully participating in these scenes. Being familiar with the story of the Exodus, one should meditate and create the various scenes in one's mind. One should see oneself in the straw pits, clearing the straw, mixing it with mud, and baking it into bricks in the tropical sun. One should hear the scolding of the Egyptian taskmasters, and feel the lashes of their whips on one's back. One should then visualize the various plagues and the panic of the Egyptians. Then one should see oneself as part of the throng leaving Egypt, following Moses into the barren desert. Finally, one should be standing at the edge of the Red Sea, and hear the thunder of Pharaoh's chariots approaching, feel the terror of being trapped, and then see the glory of God as the waters of the Red Sea divide.

Exercising one's imagination in this way is mandatory. The sweet taste of liberty cannot be appreciated as long as oppression is only an abstraction. The acceptance of the omnipotence of God is incomplete unless one has seen the many miracles with one's own eyes.

The *Seder* ritual facilitates this experience. We eat the matzah, the bread which the slaves were given to satiate their hunger. We taste the bitterness of the *maror*. We explain in great detail every step of the Exodus. Now one must close one's eyes and relive the Exodus oneself, for only then can we fully appreciate its greatness, and only then can we properly acknowledge our gratitude to God.

וכך כותב ה"חינוך" (מצוה כ"א): "לספר בעיני יציאת מצרים בליל ט"ו בניסן, כל חודש כפי צחות לשוננו... משרשי מצוה זו... כי הוא יסוד גדול ועמוד חזק בגורתנו ואמונתנו. ועל כן אנו אומרים לעולם בברכותינו ובתפלתנו: וזכר ליציאת מצרים, לפי שהיא לנו אות ומופת גמור בחדוש העולם, וכי יש אלוה-ה קדמון חפץ ויכול, פועל כל המצאות הוא, ובידו לשנותם, כפי שיחפץ בכל זמן מן הזמנים, כמו שעשה במצרים שינה טבעי העולם בשבילנו, ועשה לנו אותות מחדשים גדולים ועצומים. הלא זה שתק כל כופר בחדוש העולם ומקיים האמונה בידיעת השם, וכי השגחתו ויכלתו בכללים ובפרטים כולם." עכ"ל.

על דרך זה כותב הנצי"ב (העמק דבר י"ב ב'): "בחודש ניסן נוצר בראשונה סגולת שם ה' ביציאת מצרים, על כן אותו החודש מסוגל להתחזק בעבודת ה' על ידי סיפור יציאת מצרים הגורם אמונה וביטחון".

עדות ופקודים

25

מצוות ליל הפסח נחלקות לשתיים: א) סיפור נסי מצרים. ב) עשיית פעולות מעשיות אשר מזכירות את ענין יציאת מצרים (מצה מרור וכדומה). יש לנו לשאול: מה מקומן של פעולות מעשיות בעבודת השרשת האמונה בקרבנו, הרי לכאורה די בסיפור אודות האותות והמופתים כדי לעמוד על ענין האמונה?

כדי לישב שאלה זו מביאים אנו את דברי המלבי"ם (תהילים קי"ט ב') המבאר את החילוק בין מצוות הנקראות 'עדויות' למצוות הנקראות 'פקודים'. וז"ל: "חלק הנקרא 'עדויות' הם הסיפורים המעידים שח' ברא העולם וחיידו, ושהוא משכיר ומעניש ומשדד וטבע, כמו סיפורי מעשה בראשית וענין אדם והבורות עד יציאת מצרים... ולעומת זאת הפקודים הם המצוות שיש בהם עדות על מעשה ה' והשגחתו, כמו מצוות תפילין, שבת ומועדים וכדומה. ונקראים פקודים שבהם מופקדים הדברים שהם מורים עליהם. ועל זה אחר שהזכיר [דוד המלך בתהלים] את העדות, מזכיר את הפקודים שה' נזר אותם, שעל דם יזכר את העדות, שהם מופקדים וצוררים בהם, וצריך לשומר מאד, כדברים שבהם צורר פנינים ודברים יקרים." עכ"ל.

על פי דברי המלבי"ם נוכח לבאר כי שני סוגי המצוות בליל הסדר מקבילות לשני חלקי המצוות שעליהם דיבר המלבי"ם. סיפור יציאת מצרים משתייך לקבוצה של מצוות הנקראות 'עדויות'. לעומת זאת, שאר המצוות המעשיות שנתחייבנו לעשות בליל הפסח משתייכות לקבוצה של מצוות הנקראות 'פקודים'. ענינו של חלק זה של מצוות (פקודים) הוא, לשמור בקרבנו את הרושם שיצר הסיפור לבל יאבד.

וזה שאמר דוד המלך ע"ה (תהילים קי"ט): "אשרי נוצרי עדותיו בכל לב ידרשוהו... אתה צויתך פיקודיך לשמור מאד". ופירוש הפסוק כך: ראשית עלינו לטרוח לחקור ולדרוש בחכמה בכל לב עד שנישג את העדות על מציאותו יתברך. והשלב השני הוא: לעשות 'פיקודים' על מנת לשמור על אותם עדויות שלא ישתכחו מתוך לבנו - "אתה צויתך פיקודיך - לשמור מאד"!

לא בכדי נחלקו המצוות לשני חלקים (עדות ופקודים), כל חלק פונה לכוח מיוחד. כוחות הנפש של האדם, וכל חלק מכון כנגד פן אחר בדרגת האמונה כמו שיבואר בע"ה.

שני חלקי האמונה

26

גדולי בעלי המוסר לימדו אותנו כי האמונה נחלקת לשני חלקים: א) הידיעה (החשבה אל הלב, וכמו שכתוב (דברים ד' ל"ט): "יודעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלוקים".

ב) עוד למדנו רבותינו בעלי המוסר כי המצוות הנקראות 'עדויות' מטרותן לאמת את האמונה בשכל, בבחינת: "יודעת הנס". לעומת זאת חלק הנקראות 'פקודים' מטרותן להשריש ולהשיב את הברור השכלי אל הלב, כדי שהדברים יהיו שמורים מופקדים אצל האדם עד שיהפכו לחלק מעצמותו.

ביאור הדבר, שהאדם מורכב משכל ונפש. שפת השכל היא ההגיון, ולכן כשפונים אל השכל צריכים ל"דבר" אליו על ידי הסברים הגיוניים. לעומת זאת שפת הנפש היא חוש דמיון. הנפש מתפעלת רק ממה שנתפס בחוש ונגלה לעיניים. לפי זה אמננה אשר נביאה רק על הסברים שכליים אינה עושה רושם על הנפש ועתידה להעלם לגמרי, כלשון גארי"י מסלנט (אגרת המוסר): "הדמיון נחל שופט והשכל יטבע". חצצה הבלעדית כדי

ביאור למלה הגדה נמצא במלבי"ם (תהילים י"ט) וז"ל: "יש חילוק בין סיפור הגדה, שהמגיד יגיד דבר חדש הנוגע לחברו, וזה: 'מגיד הרקיע, שמודיע בכל עת נעשה ידי ה' המתחדש בבריאה לצורך ישוב בני אדם. אבל סיפורי חשמים הם מדבר נבר, שח' ברא הכל בששת ימי בראשית, שזה כמספר דבר שכבר היה לעולמים שאינו נוגע לנו בחוה".

על פי חילוק זה מאירים דברי חז"ל אשר קבעו את שם חיבורם 'הגדה של פסח', כי צנינה של אותה הגדה הוא: לצייר את ענין יציאת מצרים ולהחיות אותה מחדש כאילו אירעה עתה, וכאילו הוא בעצמו יוצא ממצרים. (שמעתי מידידי הרב מרדכי גבר שליטי"א).

על דרך זה מבואר בפירוש "גור אריח" למהר"ל, וז"ל (בראשית פרק כ"ה פסוק כ'): "לשון יוגז לא בא רק על דבר חדש שנתחדש" (וכן הוא ברד"ק שורש יגד). ובספר "שם משמאל" מבואר בשם "אבני נור" שהגדה הוא מלשון הגדת עדות - פירוש, שהמגיד צריך לחוש כאילו שראה את הדבר בחוש, והרי הוא מעיד שהוא אמת ויציב ונכון!

סוד המעשה

30

הרי למדנו שהאופן המועיל ביותר שהאמונה תקבע בתוך הלב הוא עשיית ציור חי של יציאת מצרים. לאור דברים אלו נוכל להבין כיצד המצוות המעשיות פועלות "הפקיד" בנו את האמונה (כמו שהתבאר בדברי המלבי"ם שהבואו לעיל), והוא משום שהמצוות המעשיות הם כלים "להחיות" את יציאת מצרים בחוש, ההחיה מחדש מסייעת להשרת האמונה בלב.

יסוד זה התבאר בהרחבה במאמרו של הג"ר ירוחם ממיר זצ"ל, וז"ל (דעת חכמה ומוסר חלק א' מאמר ל"ח): "דיסוד גדול הוא שהתחכמה אינה לשונו של הגוף, הגוף אינו מבין שום חכמה ואלו צריך לדבר בשפה אחרת לגמרי, והיא המעשה. במקום אחר ביארנו שכל יסוד יציאת מצרים והיוצא מזה הוא מה שאמרו במשנה (פסחים קטו ע"ב): 'חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים'. שתכלית יציאת מצרים הוא שהאדם עצמו יעשה מיוצאי מצרים. ולכאורה איך באים לידי זרזה זו? האדם ידמה לבנו שמשגיגים זאת על ידי התבוננות ומחשבה, ע"י לימוד בספרי מחקר והתבוננות ביואילו לא הוציא וכו'. ועל ידי מחשבות אלו האדם משכיל ומחכים עד שהוא מרגיש את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. אבל באמת החושב כן הנהו עם הארץ

סכום

31

נסכם את האמור לעיל בדברי המהר"ל (שם): "נמצא שהשם יתברך הביא את זרע אברהם בגלות מפני שלא היה אברהם מתחזק כל כך באמונה, לכך הביא השם יתברך זרעו בגלות כדי שיקנו האמונה, וידעו כוח מעשיו שהוא עושה לאוהביו, וגבורותיו אשר עושה לאויביו, כמו שעשה למצרים מן המכות הגדולות והנוראות והטובה שעשה לאוהביו, וכמו שמשמע מן הכתוב, שכל אשר היה עושה הוא יתברך שידעו שמו וגבורתו תמיד".

סיום

32

למדנו איפוא כי גילויי האמונה שהתגלו במצרים האירו את עיניהם של ישראל באור האמונה, ובוה תוקן אותו פגם דק באמונה שנמצא באברהם אבינו. נמצא שאין אנו אומרים את ההגדה רק בעבור שיצאנו ממצרים - אדרבא - אמירת ההגדה ובידור האמונה היא היא הסיבה ליציאת מצרים. יצאנו ממצרים כדי שנעמוד על אמתות מציאיותו יתברך - על ידי אמירת ההגדה, וההתבוננות בנסי ה' אשר

מאמתים את כל יסודות האמונה בבירור גמור. כדי שזוכה בכל שנה ושנה לצאת ממצר הערף האמונה, עלינו להתקרב לדוגת האמונה בה היו אבותינו, וזאת על ידי עצמית ההגדה בהתעוררות הלב. וככל שנוסיף להתבונן בגילויי האמונה שנתגלה במצרים זוכה להזק ולאמת את אמונתנו באבינו מלכנו צורנו וגואלנו.

יש לנו להוסיף שגילויי האמונה בעת יציאת מצרים גם היה מכוון להאיר את עיני האמונה לאומות העולם, כדי ששמו יתברך יהיה נודע בגויים, כמו שכתוב (שמות ז'): "וידעו מצרים כי אני ה'". וכן אנו אומרים בשירת אז ישר: "שמעו עמים ירגזון חיל אחד יושבי פלשת... תפול עליהם אימתה ופחד בגדול זרועך ידמו כאבן...".

גילוי האמונה שהיה ביציאת מצרים היה מעין זעיר אנפין של גילוי האמונה שבימות המשיח שאז תתגלה מלכות ש-ד-י לעין כל, כמו שאנו מבקשים: "יהופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך, וידע כל פעול כי אתה פעלתו, ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ויאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלוקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה" (תפילה ליליים נוראים).

"Because of this [the Pesach, matzah, and maror] Hashem acted on my behalf when I went out from Egypt." Rashi explains that we were redeemed in order to perform His mitzvos. Rav Yerucham Levovitz say that people think they must make a berachah because they want to eat. However, the opposite is true. The reason we were created with the need to eat is so that we should have the opportunity to recite a berachah. Likewise, we do not perform these mitzvos because Hashem took us out of Mitzrayim; rather, the purpose of Yetzias Mitzrayim was to give us the opportunity to perform these mitzvos.

(AleI Shur, Vol. II, p. 390)

קיב 34

שיחות הגר"ש פינקוס זצ"ל

ותבאר בארוכה בשיחה יציאת מצרים - לידת עם ישראל.

אבל הקב"ה בכבודו ובעצמו כביכול אמר: אין כאן שום חשבונות. והרי הקב"ה שכולו חסד, יכול לנהוג כרצונו, הוא אדון העולם, והוא החליט להוציא את בני ישראל ממצרים.

כאיזה כח נעשה נס זה? בכח האמונה! על עם ישראל היה מוטל דבר אחד: להאמין. וכפי שנאמר "ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את בני ישראל" (שמות ד, לא).

והנה גם כיום, בכל שנה ושנה כאשר מגיע חג הפסח - ליל הסדר כאילו אומר לכל אחד מאתנו: בני! יש לך שאיפות בחיים, אך יש לך כל מיני חשבונות של חוסר אמונה - האם אתה יודע לאן אתה מסוגל להגיע? הרי היום בלילה פועל הקב"ה בכבודו ובעצמו! גם אחת יכול להיות תלמיד חכם אמיתי".

זהו כחו של חג הפסח וזהו כחם של המצות שנקראו "נהמא דמהימנותא" - לחם של אמונה. למחרת ליל הסדר צריך יהודי לקום ולהרגיש שאתמול בלילה הוא זכה לצחצוח נפשו ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו. וזאת שום מלאך לא יכול לעשות, לא המלאך גבריאל ולא המלאך מיכאל. כל המלאכים וכל השרפים כולם אינם יכולים לעשות זאת. ההרגשה למחרת ליל הסדר צריכה להיות שאתמול ממש היתה יציאת מצרים, זכינו לחירות ולהשפעת קדושה מאת הקב"ה בכבודו ובעצמו.

ומהו החלק המוטל עלינו לעשות? רק דבר אחד - אמונה. להאמין ולדעת שהדברים פועלים באופן זה. יהודי צריך לקום בבוקר למחרת ליל הסדר, ולומר לעצמו: אני רואה כאן אדם חדש!

יהודי שהיה עובר את חג הפסח בצורה כזאת, הרי היה זוכה לגדלות באופן שאין הפה יכול לתאר. מה שחסר לנו זה רק אמונה - אנו פשוט לא מאמינים. אנו מהרהרים: "ודאי; ליל הסדר הוא לילה נפלא מאוד, אוכלים מצות, כרפס, מרור, חרוסת וארבע כוסות, אבל...", "ויאמן העם"!

35 "נהמא דאסותא"

המצה היא גם "נהמא דאסותא" - לחם של רפואה. כל רופא יכול לרפואת

לפי המומחיות והרמה המקצועית שלו. וכאן הקב"ה בכבודו ובעצמו נותן לנו לחם של רפואה. אם יהודי יאכל את המצה ויאמין שהיא רפואה של השם יתברך הוא יכול לזכות לכל הסגולות והנפלאות. הוא יכול לקחת לעצמו את הכל, עם כל העומק. מה שחסר בעיני זה רק כלי מתאים עמו ניתן לגרוף את כל ההשפעות. ומהו אותו כלי? "צדיק באמונתו יחיה", להאמין!

40 ש"ש ש"ש משה רבנו - "כי עבד נאמן קראת לו"

כשחז"ל תקנו בנוסח התפילה את ש"ש משה רבנו, במה משבחים אותו? "ישמח משה במתנת חלקו כי עבד נאמן קראת לו". לא כתוב שהיה גדול הנביאים, לא כתוב שהיה בשמים, לא כתוב שהוריד את התורה, אלא "כי עבד נאמן קראת לו", הרי לנו שזו מעלת המעלות. משה באמת הגיע לדרגת "צא ממצרים", ולכן גם הוא זה שהוציא את כלל ישראל ממצרים, כי הוא הבין הכי טוב את תכלית יציאת מצרים, שהיא - להיות עבדים. לכן מעלתו הגדולה של משה רבינו, היא "כי עבד נאמן". "לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא" (במדבר י"ז, ז), "וימת שם משה עבד ה'" (דברים לד, ה) - עבד ה'.

41 חמץ - גאוה, לכן מחמירים מאד באיסור חמץ

מעתה נבין היטב מה שכל ענין פסח טובב הולך אודות מצות מצה ואיסור חמץ. הקדמונים כשמדברים על טעמי מצות מצה ואיסור חמץ מתנבאים כולם בסגנון אחד: חמץ - גאוה, מצה - ענוה. והנה מצינו בחמץ הרבה חומרות שלא נמצאו בשאר האיסורים: 'ביעור חמץ', 'השתת חמץ', 'בל יראה', 'בל ימצא' ואינו בטל ברוב. ולכאורה צריך הבנה בזה, מדוע דווקא איסור חמץ חמור כל כך.

ידועים דברי הרמב"ם שבכל מידה ומידה צריך האדם לילך באופן בינוני וממוצע, ועם כל זאת כותב (הל' דעות פ"ב ה"א): "ויש דעות שאסור לו לאדם לנהוג בהן בבינוניות אלא יתרחק מן הקצה האחד עד הקצה האחר, והוא גובה לב,

שאין דרך הטובה שיהיה אדם עניו בלבד אלא שיהיה שפל רוח ותהיה רוח נמוכה למאד, ולפיכך נאמר במשה רבינו ענו מאד ולא נאמר ענו בלבד, ולפיכך צוו חכמים מאד מאד הוי שפל רוח". מעתה, הרי ברור שבענין החמץ - הגאוה, אנו ל"כ מחמירים לבער אותו ושלא יהיה לו שום זכר. ולעומת זאת המצה - "עקב ענוה יראת ה'", מצה עשירה פסולה, מצה צריכה שתהא בלי טעם ובלי גובה, לא משיביע ולא טעים.

שורש מצרים - גאוה, הנביא יחזקאל מתנבא על פרעה (יחזקאל כ"ט, א): "התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו אשר אמר לי יאורי ואני עשיתיני". "היה גדולה לפרעה אמר מי ה' אשר אשמע בקולו" (הולין פ"ט א). ועם ישראל היו צריכים להיכנס למצרים ולצאת משם עבדים נכנעים ולהיכנס לארץ כנען. זה ענין הכניסה והיציאה של מצרים - להתלמד בעבודתו.

42 מעתה, אומר רבנו יונה, מי שסומך גאולה לתפילה, מי שמבין מה זו יציאת מצרים ומודה לקדוש ברוך הוא על שעשה אותו נכנע, ועשה אותו מוכן לקבל עול תורה ומצוות. ואחרי שנזכר בזה ומודה לה' על זה, מיד עומד להתפלל - "איזו היא עבודה שהיא בלב זו תפילה", לכן הוא בן העולם הבא, משום שהוא זה שיגיע לתכלית. הרי שרבנו יונה והש"ה אמרו דבר אחד, שתכלית ענין מצרים - להיות עבדים.

Levels of servitude

Let us take this principle of Chazal and apply it. There are many types of captivity. There are the more overt types, such as a prisoner of war, but there are many less obvious forms of imprisonment.

A person can be held captive to a *taavah*, some physical or emotional drive. Such a person is not truly a *ben chorin*, a free man, even if he is allowed to come and go as he pleases. Chazal (Avos 6:2) tell us, "There is no free man, other than one who is involved in Torah." This is because the Torah gives the one who learns it the power to overcome his desires. So long as he is captivated by his tendencies and cannot control

himself, he is quite literally a slave to his passions. Such servitude is the most pathetic and pitiful of all.

בחז"ל מובא משל: למלך שהיה לו בן יחיד ואותו בן חלה. נתן הרופא חולה תרופה אך כיון שהוא היה מורגל במעדני מלכים סרב ליטלה. הורה המלך שעד שלא יטול הבן את התרופה לא יראה ולא ימצא בבית שום אכל אחר. רק לאחר שיכריא יוכל הבן לחזור ולאכול כרצונו. כך גם כאשר יצאו עם ישראל ממצרים הם עדיין לא עמדו על הסוד היסודי של האמונה. לכן הורה הקב"ה להוציא מהבית את כל מאכלי החמץ לאכול רק מצה. רק לאחר שאוכלים מצות כפסת יכולים לחזור ולאכול חמץ משך כל השנה.

חז"ל מתארים לנו איזה מהפכה מתרחשת עם היהודי לאחר פסח. ומדוע יצאנו אין את המהפכה הזו? מכיון שצריך סוף סוף בקודה של אמונה.

37 שיחת אליהו

רצה הקב"ה להטביע בלבם ענין העבדות להרגילם בעבדות

כדי להבין את ענין הירידה למצרים ואת היציאה ממנה נראה להביא את דברי הש"ה הק' (בראשית - פרשת לך לך תורה א"ב - ב): "והנה בשבעים נפש ירדו אבותינו למצרים ונזדככו שם, ועבדים היו במצרים ולקחם הקב"ה מעבדות מצרים להיות לו יתבדך לעבדים, כמו שנאמר, כי עבדי הם וגו'. וכוונת הענין הוא, רצה הקב"ה להטביע בלבם ענין העבדות להרגילם בעבדות, כדי שיהיה להם נקל אחר כך לעבודת הבורא יתבדך ולקיים התורה לעבדה ולשמרה. וזהו שאמר אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים, כלומר כדי שתהיו עבדים".

מבואר בדברי הש"ה הק', שכל הענין של הירידה למצרים, זה התלמדות להיות עבדים. זה היה כביכול 'קורס' בעבדות, קורס ארוך זה היה, מאתיים ועשר שנים שבהם התלמדנו במצרים להיות עבדים, מתוכם הרבה שנים של עבודה, עינוי, סבל וייסורים. ואכן לא כולם 'עברו' את הקורס, רק חמישית מכלל ישראל הצליחו בקורס הזה ויצאו ממצרים. אבל ארבע חמישיות לא עברו את ה'קורס' ולא נהיו עבדים ואכן נשארו שם ולא יצאו ממצרים. וכדרשת חז"ל על הפסוק (שמות י"ג, יח): "וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים". שתכלית הכל זה להיות עבד של הקדוש ברוך הוא, ועל זה היה כל הענין של מצרים.

איזהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה לתפלה של ערבית

הגמרא (ברכות ד' ב) אומרת: "מטייע ליה לרבי יוחנן דאמר רבי יוחנן איזהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה לתפלה של ערבית". ובתלמידי רבנו יונה כתוב בזה"ל: "יש להקשות וכי מפני שסומך גאולה לתפלה יש לו שכר כל כך שיהיה בן עוה"ב".

43 "ואומר מורי הרב שהטעם שזוכה לשכר גדול כזה מפני שהקב"ה כשגאלנו והוציאנו ממצרים היה להיותנו לו לעבדים שנא' כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים ובברכת גאל ישראל מזכיר בה החסד שעשה עמנו הבורא והתפלה היא עבודה כדאמרין (ב"ק דף צ"ב ע"ב) ועבדתם את ה' אלהיכם זו היא תפלה וכשהוא מזכיר יציאת מצרים ומתפלל מ"ד מראה שכמו שהעבד שקונה אותו רבו חייב לעשות מצות רבו כן הוא מכיר הטובה והגאולה שגאל אותו הבורא ושהוא עבדו ועובד אותו וכיון שמכיר שהוא עבדו מפני שגאלו ועושה רצונו ומצותיו נמצא שבעבור זה זוכה לחיי העולם הבא".

מזכיר את החסד שעשה אותנו עבדים, ומיד מתפלל תפילה שהיא עבודה

מכיוון שכל תכלית של יציאת מצרים היתה להיות להקב"ה לעבדים, ובברכת גאל ישראל האדם מזכיר את החסד שעשה עמנו הבורא שעשה אותנו עבדים, והתפילה היא עבודה - ולא סתם עבודה אלא עבודה קשה - שאדם יעמוד בתפילה באופן של 'עומד לפני ה'", ללא הסחת דעת, בלתי לה' לבדו, ולכן - אומר רבנו יונה - כשהוא מזכיר יציאת מצרים ומיד מתפלל, הרי זה בדוגמת עבד שמיד כשנקנה לרבו חייב לעשות מצוות רבו ועבודתו, ובהו מתבטא שהוא עבד שלו. כך כשאדם מישראל מכיר את הטובה בגאולה שגאל אותו הבורא ושהוא עבדו, ומיד הוא עובד את הקב"ה, בעבור זה זוכה לחיי העולם הבא. עכ"פ זוהי התכלית וגולת הכותרת של יהודי - להיות עבד ה', זוהי מעלה שאין גדולה ממנה.

43 Cultural enslavement

What happens, however, when a person is enslaved to the surrounding culture? Many people think like an American or an Israeli, or according to the norms of the host culture in which they find themselves. Their dreams, desires, and lifestyle are all determined by the surrounding culture, and this is a profound state of enslavement.

gluttony. Geulah must come from within. A person must remove every aspect of his personal enslavement so as to enjoy the true freedom the Torah promises.

One who succeeds in attaining true freedom will win the admiration of all who behold him. Chazal (*Yoma* 86a) say:

Let him learn Scripture; Mishnah, apprentice himself to disciples of wisdom, and let his discourse with others be pleasant. What will others say regarding him? "Praiseworthy is this man's father who taught him Torah, praiseworthy is this man's teacher who taught him Torah. Woe to those who have not learned Torah. This man, who learned Torah, see how pleasant are his ways, how refined are his deeds." Regarding him, Scripture states, "He said to me, 'You are My servant, *Yisroel*, in whom I take pride'" (*Yeshayah* 49:3).

Such a person has experienced a complete personal geulah. He has redeemed himself, and thereby presents an image of *cheirus*, freedom. He creates a role model that inspires others to also free themselves, one by one. In terms of our *avodah*, the individual's geulah is more important than the Geulah Shleimah, because the ultimate Redemption is nothing more than a sum total of all the individual redemptions.

Certainly, the Ribbono Shel Olam has to bring about the Geulah Shleimah, as He did instantaneously, *b'chipazon*, between the time of the kneading and the baking of the matzos during *Yetzias Mitzrayim*, but this will only represent the culmination of emancipation. Before this can occur, the groundwork must be laid. There must be an internal geulah that precedes and precipitates the final stage of emancipation that only HaKadosh Baruch Hu will perform. If there is no geulah within, then the geulah from without has nothing upon which to take effect.

• This internal geulah is the product of an intense and gradual struggle; a process that is not accompanied by the great fanfare and dramatic events that will herald the single instant of the Geulah Shleimah. Thus, the words, "בניסן עתידין ליגאול" – in Nissan we shall be redeemed in the future," are not merely good tidings that give us

hope. Our very *avodah* in the month of Nissan is to redeem ourselves, to attain our own personal geulah and thus bring geulah to the world.

To do this we have to resist the temptation to look at, to think about, to dream about, or to associate ourselves in any way with the many things that can enslave a person. One who rids himself of this enslavement has redeemed himself and becomes a *ben chorin*. Thus, even without the Geulah Shleimah we can at least enjoy the benefits of our own personal geulah, and this is worth a great deal. In a certain way, it is even more valuable than the Geulah Shleimah. A benefit brought about through one's own efforts is worth far more than something received as a free gift. As Chazal say, "*lefum tzara agra* – according to the effort is the reward." The Geulah Shleimah will be accomplished in a moment by the Ribbono Shel Olam, without any effort at all on our part, whereas the individual geulah is something that every Jew must work to accomplish. Thinking of *avodas Hashem* in this light can be the source of endless inspiration and motivation.

47 of Nachor — and they worshipped other gods. Then I took your father Avraham from the other side of the [Euphrates] River, and I had him travel throughout all of the land of Canaan. I increased his offspring and gave him Yitzchak, and to Yitzchak I gave Yaakov and Esav. To Esav I gave Mount Seir to take possession of, and Yaakov and his sons went down to Egypt" (*Yehoshua* 24:2-4).

45

THE FREEDOM OF MATZAH

The Torah refers to Pesach as *Chag HaMatzos*, the festival of matzos, while Chazal refer to it as *Z'man Cheiruseinu*, the time of our freedom. The Maharal (*Gevuros Hashem* Ch. 51) writes that the reason matzah is called *lechem oni* is that it contains only flour (and water, the two basic ingredients of bread, with no additional ingredients. This bread is similar to the poor man who possesses nothing but himself. What does this mean for us?

The Gemara relates (*Berachos* 17a) that Rav Alexandri would include a small statement in his prayers: "It is revealed and known before You that our will is to fulfill Your will. What prevents us? The yeast in the dough [the *yetzer hara*] and our subjugation to foreign dominion." Why is the *yetzer hara* called "the yeast in the dough"? Yeast is an outside factor that causes the dough to rise more than it would have risen by itself. Likewise, the *yetzer hara* inflates the innate *middos* found inside every person beyond their proper limits.

For example, every person needs a certain amount of self-respect. In fact, one who eats in the marketplace has disqualified himself from giving testimony in *beis din*, since, "If he does not care about his own honor, he certainly will not care about another's honor" (*Kiddushin* 40b). However, the *yetzer hara* inflates a person's need for honor and causes him to seek honor at every opportunity.

Similarly, jealousy is an essential trait, for without it no one would marry or build a house (see *Mesilas Yesharim* Chapter 11). Once again, however, the *yetzer hara* inflates this trait of jealousy until it encompasses everything the neighbor owns.

Desire is also a positive trait. One who lacks this *middah* would not be able to fulfill the mitzvah of eating matzah, since it would be considered *achilah gasah* (overeating). The problem is that the *yetzer hara* pumps up a person's desire. Instead of remaining a means to an end, desire becomes an end in and of itself, transforming man into a pleasure-seeker.

46 As a result of the *yetzer hara*'s work, when a person grows older and takes a good, honest look at himself, he might be astounded

to discover that the persona he has cultivated for himself is totally foreign to his true self.

All this relates to the *yetzer hara* that dwells inside a person. The Gra (*Even Sheleimah* 4:19) explains that there is yet another, external *yetzer hara* that we must contend with. This is the *yetzer hara* of being subjugated to foreign dominion. We live among the nations, and we are influenced by their way of life. For example, we feel the need to keep up with the latest fashions, lest we be looked upon as a relic from the past. It is astounding to think that some tailor in Paris can fashion a garment, and within a week the entire world feels compelled to wear the product of his imagination!

→ If we could succeed in uprooting external foreign influences and bursting the internal bubble of inflated *middos*, we would experience a true sense of freedom.

"Just as matzah is free of all outside influences, true freedom can only be experienced when one purges himself of all outside influences."

This is the meaning behind the Maharal's explanation of why matzah is referred to as bread of poverty. We eat matzah during the time of our freedom, because just as matzah is free of all outside influences, true freedom can only be experienced when one purges himself of all outside influences and perceives himself honestly. This is what we strive for on the *Chag HaMatzos*.

(*Kuntress Kol HaTorah*, Vol. 61, pp. 57, 58)